

Rreproduïm a continuació un fragment del llibre inèdit *Els Masos de la Serra d'en Galceran* de José Miguel Garcia, José Antonio Agut, Ignacio Gil i Pedro Sabater, que serà presentat durant les properes Jornades:

Imatges: [El pastor](#), [Garbejant](#), [Colla de segadors](#), [Esquilant](#).

TREBALL

El treball era eminentment agrícola i ramader com s'ha dit. Alguns es dedicaven específicament a guardar els ramats d'ovelles o cabres, que es destinaven a la venda i una xicoteta part per al consum propi. Les labors en el camp es basaven en el cultiu, la sembra i la sega, la recol·lecció, treball de l'horta, poda, etc.

El relat directe d'un antic masover, expressa el món laboral d'aquelles gents amb tot el sabor de l'experiència:

"El treball era distint segons l'època de l'any. A l'hivern ens alçàvem sobre les set i mitja del matí. Abans d'eixir al camp calia arreglar-ne tots els animals, donar-los de menjar, a vegades netejar-los el corral als porcs, ovelles, gallines, conills, etc. Açò ens portava almenys una hora. Després esmorzàvem i l'home solia eixir al camp amb el matxo per a realitzar les tasques pròpies: llaurar, arreplegar alguna collita, abonar o preparar els terrenys per a sembrar. Només en algunes ocasions (temps de sembra, recol·lecció d'ametles, olives, etc.) solia acompanyar també la dona al marit en el camp. En cas contrari es quedava a casa realitzant les tasques de la llar o alguna labor pròxima al mas, de jardineria, horta, cuidat d'animals, etc.

Si el marit estava treballant prop, a migdia tornava a dinar a casa, si estava en alguna finca a més de mitja hora de camí, no tornava fins a la nit.

A l'estiu l'horari era un poc diferent. Ens alçàvem sobre el sis del matí. Tant si anàvem a guardar les ovelles com si fèiem alguna faena del camp pròpia de l'època, com segar el blat, arreplegar pèsols, llentilles, cigrons o altres llegums que sempre sembràvem per al consum dels animals, ho fèiem, enjorn, quan no calfava el sol o a poqueta nit. Al matí eixíem a les sis o sis i mitja i tornàvem sobre les nou i mitja o les deu. Llavors esmorzàvem a casa i després, de no tindre alguna faena important ja no eixíem; si calfava molt el sol, fèiem alguna faena a casa o alguna cosa que poguérem realitzar a l'ombra. En acabant de dinar fèiem la sesta, almenys un parell d'hores. I allà sobre les cinc i mitja eixíem a treballar i a guardar les ovelles. A la nit aguantàvem tot el que podíem ja que es treballava millor que a ple sol.

Una de les faenes que més treball donava i que més ganes teníem que s'acabara, pel que cansa i costosa que se'ns feia, era la sega i "el batre". Ens tiràvem uns vint dies segant; començàvem amb l'ordi i després el blat. Quan estava a punt no podíem descuidar-nos, ja que si es deixava assecar molt, les espigues anaven caient i es tirava a perdre. La gent segava per quadrilles, rara vegada segava una persona sola. A vegades ens ajudàvem dels uns als altres o es contractava a algú. En aquell temps hi havia molts camps sembrats i a l'hora de segar hi havia llocs en què segaven diverses quadrilles prop. Solien cantar i a vegades es picaven a vore qui ho feia més fort i millor. Donaven un crit que es deia "relintzar", pense que pel semblant que tenia amb el renill del cavall. Renillava una quadrilla d'un bancal i els contestaven els altres de davant, de dalt, o de mes baix.

Mes tard calia transportar les garbes a l'era; també ens passàvem uns dies en esta tasca. Després venia el batre ventar i tot el que açò ocasionava. Després entrar la palla en la pallissa o fer el paller amb palla ben arreglada i posada, amb una teulada de fang acabat en punta perquè no es mullara en les pluges."

En temps més recents ja tenien la revolucionària ajuda de les trilladores per a la batuda. Al principi recorrien la zona trilladores d'altres poblacions com Torreblanca o Vilafranca. És fàcil imaginar-se el que aquelles màquines van arribar a suposar per a aquells castigats treballadors.

Com a curiositat ens diuen que: . . . *"vivíem en el Dumenet, i una vegada acabada la sega i la batuda com no hi havia faena, ens n'anàvem un o dos mesos al mas d'Agut a arreplegar la collita dels fruiters i a arreglar els plegadors de les oliveres (superfície de terra davall de les oliveres en què cau el fruit. Per a facilitar l'arreplegada de les olives és necessari aplanar la terra i llevar brosses, pedres, herbes, etc.) Per novembre, per a la sembra tornàvem al Dumenet."*

Per a no treballar en tanta soledat, per a fer la "creu" més suportable i compartir esforços i, perquè no, satisfaccions, solien ajudar-se anant junts al tall, sobretot per a la sega i la batuda. És a dir: *"vaig a treballar amb tu als teus camps i després vindràs tu als meus"*. Això s'anomenava la "conlloga".

EL PASTOR

El de pastor és, sens dubte, un dels oficis més antics. Immediatament, l'home caça. Després, pastura i cultiva. I l'home del mas, té ramats que atenen molt prompte els més joves, o si no n'hi ha, els més majors.

Emilio "el Teulé", és un dels últims pastors d'este terme municipal. En el mas de Miralles, ara mateix, encara hi ha pastor. I hi ha rabera en les Deveses i algun altre lloc del nostre terme.

Gràcies a ells podem parlar d'esta llegendària i bucòlica figura per notícies vives i directes. Ens conten detalls sobre els pastors, gremi del qual han format part en distintes èpoques de les seues vides.

D'esta manera sabem, per exemple, que l'any 1970 marca l'abans i el després. Des d'eixe any, a poc a poc, coincidint amb l'èxode de què fem referència en un altre moment, les raberes van a menys. Antany, rar era el mas que no tenia el seu ramat d'ovelles en una mitjana de 25 a 30 caps.

La jornada, a l'estiu, solia començar sobre les sis del matí, tornant al corral sobre les deu, abans que el sol calfara massa. Després, sobre les sis de la vesprada i fins a les deu, tornaven a eixir a pasturar el bestiar. A l'hivern, s'eixia sobre les deu del matí, i es tornava sobre les cinc de la vesprada. El fred i la calor, marquen els horaris.

Poc abans de soltar la rabera, el pastor vessa sal sobre unes lloses col·locades expressament enfront dels corrals. Els animals eixien belant cap a les pedres per a prendre la sal que necessita el seu metabolisme i que, entre altres coses, els ajuda a menjar amb millor gust.

Durant les llargues hores de pastura, el pastor s'entreté com bonament pot. Tenien

el bo costum d'ajuntar-se amb altres pastors per a passar millor el temps. Un dels jocs practicats era l'anomenat de "l'agüela",- tan simple com aquelles vides-. Buscaven, a ser possible un camí i plantaven en terra una pedra punxeguda; seguidament i a una distància d'uns pocs metres, tiraven contra ella unes pedres més xicotetes per a intentar derrocar a la gran. Quan un fallava el tir, ho intentava l'altre jugador; i aixina, anaven comptant les partides; com en tots els jocs, es guanyava o es perdia. En fi, que qualsevol cosa era bona amb tal de passar les hores. Alguns pastors, portaven la típica flauta de canya de vuit forats; amb eixe senzill i antic instrument, s'interpretaven belles i populars melodies que posaven la nota artística i tendra en aquelles soledats.

Si les hores es feien dures, era, fonamentalment, perquè el menjar solia ser escàs. En el sarró, un rosegó, unes figues seques, o una sardina salada, constituïen tot el menú. Una bóta de vi i una carabassa amb aigua eren també imprescindibles. A falta d'això, buscar les fonts i pous, o el pròxim "cocó" o clot natural en la roca, que s'ompli d'aigua de pluja.

En cas de neu o gran temporal d'aigua, no s'eixia a pasturar el ramat.

Les cabres tenien, - i tenen -, més propensió o costum de ramejar,- o siga, encimbellar-se cap a les branques dels arbres per a menjar-se les fulles. Tant cabres com ovelles, tenien especial predilecció per menjar "citrons", "lliçons", restolls, "margalls", roselles, coscolls o "malles", "fenassos", timons, romers, etc., i als corders i cabrits, si es quedaven en el corral li'ls donaven "ierros", avena o fulla d'olivera.

Si la tempestat els agarrava llunt del mas, cosa que normalment no ocorria, la suportaven a cel obert, a menys que tingueren prop alguna barraca de pedra seca.

De totes maneres, les ovelles especialment, solen anunciar, per anticipat, els canvis climatològics. Així doncs, si ve pluja, mengen més estona en el mateix lloc, avancen menys, s'entretenen més amb el mateix past, i fan bots i corren nervioses. Si el que ve és vent s'enfronten xocant els seus caps, i tremolen com si tingueren espasmes nerviosos.

En les tòrrides calors de l'estiu, es reunixen en cercle. Amaguen els seus caps davall de les panxes de les seues veïnes, i aixina, estretes, immòbils, passen hores i hores, fins que passa la calor. Busquen, aixina, protegir-se de les mosques i tal vegada habilitar-se certa ombra en els seus caps. (Este comportament s'anomena "assestar-se").

Quan el necessiten busquen àvides l'aigua. El seu instint les porta on es troba esta. La raça comuna era la coneguda com "paloma".

L'equip habitual, típic del pastor, està compost, més o menys, per:

gaiato, sarró, albarques i calcetí de llana per a l'hivern, camisa, jersei, gorra de visera amb orelleres, manta per a l'hivern, bóta de vi i carabassa per a l'aigua, navaixa, flauta de canya, barret per a l'estiu, i els fumadors, sobretot, petaca. Els adolescents s'iniciaven en el tabac per eixes muntanyes, embolicaven els seus cigarrets amb "xusca" de romer; paper, el que es tinguera a mà, sempre que fora fi. L'encenedor era el de calbot; el bastó o gaiato, d'ametler o savina. I per descomptat, com a company i ajudant, el gos de rabera.

Respecte al mode d'entretindre's, hem d'afegir que des de molt antic es jugava el tres en ratlla. I a falta de jocs, si no es comptava amb la companyia d'un altre pastor veí, sempre estava a mà el bo costum d'atalaiar horitzons, escodriñar llunyanies, observar pardals, nius, cels i bestiar. I, per descomptat, els pensaments estaven per a remugar-los. La il·lusió del diumenge, del pròxim ball, d'aquella nóvia, etc., etc., etc.

Que llunt, aquell pastor perfumat de pur camp i amb l'etern bes del sol, del ciutadà estressat i espès dels asfalts. Tan llunt com aquells temps d'estos. I eixa distància etèria i inconcreta, és la que pretenem salvar amb este homenatge i estos records. Especialment perquè el pastor, quasi oblidat, tinga el seu gloriós reconeixement. Sense ell, les muntanyes, els barrancs, els camins solitaris, ja no són el mateix.

Encara ressonen en les nostres oïdes les simfonies de les esquelles mentres el ramat mossega les fresques herbes.

Encara ressona entre les enormes roques dels cims, els xiulits i el lladrar dels gossos.

Encara s'escolten, en els capvespres, les notes de la flauta de la qual el pastor arranca melodies sense temps.

És l'estampa bíblica, eterna, de l'home dels ramats.

És la figura inspiradora de poemes, de la que a penes queden, en estos camps volguts, un grapat d'exponents.

- La nostra admiració i afecte per a la bellíssima estampa del noble pastor!

CARBONERES

"També féiem carboneres, per a la venda del carbó, quasi sempre a la primavera.

Per a fer les carboneres es tallava llenya de carrasca grossa i verda que es disposava ben arreglada, amb una alçària d'uns dos metres, i es tapava amb rames, també de carrasca o olivera i es cobria de terra. En el centre de la llenya es deixava un forat des de baix fins dalt, a manera de ximenera. En la part baixa es deixaven uns orificis perquè entrara l'aire.

Seguidament se li botava foc i es tapava la ximenera, consumint-se lentament. Segons el tamany de la carbonera podia tardar entre 12 i 20 dies en cremar-se sencera. Durant eixe temps calia estar pendent dia i nit que no es foradara la coberta de terra ni s'apagara el foc. En cas de foradar-se esta coberta, en compte de carbó s'obtindria cendra; tasca perduda. Amb la ximenera central i els respiradors de la part baixa, la combustió era bona i es feia el carbó. Una vegada cremada totalment la llenya, es llevava la capa de terra i quedava el carbó.

El carbó que es treia se solia vendre a carboners d'Albocàsser que anaven als masos amb carros tirats per matxos. Este carbó se solia usar també per a combustible de camions.

FORNS DE CALÇ

Una de les faenes que realitzaven alguns masovers era la construcció i explotació de forns de calç. Alguns s'ubicaven en terrenys propietat de l'Ajuntament, sol·licitant l'oportú permís, i pagant un tribut que consistia en un "cafís" de calç.

Les pedres utilitzades per a obtindre la calç havien de ser "vives", arrancades de la terra i que no hagueren estat resolades.

El procediment per a construir forns de calç era el següent: "Es feia un clot en la terra i a partir d'aquí es construïa una espècie de coberta de barraca de pedra de forma cònica amb una finestreta a arran de sòl per la qual s'introduïa la llenya; el foc havia de mantenir-se sempre encès, durant 2 o 3 dies. Una vegada estava a punt es desfeia la "barraca" i les pedres es traslladaven al "calsiné", - (un clot circular fet amb paret de pedra)-. Allí amb un remull adequat les pedres es convertien en calç que després s'utilitzava tant per a emblanquinar les cases com per a preparar morter per a la seua construcció."

Imatges: [El pastor](#), [Garbejant](#), [Colla de segadors](#), [Esquilant](#).